рейки залізничного полотна. Такі обставини сприяють формуванню версії слідчого про вбивство потерпілого та інсценування його смерті від транспортної авто- або залізничної травми.

Встановлення ознак інсценування смерті потерпілого в результаті некримінальної події при огляді місця події здійснюється за допомогою, так званих, «негативних обставин». Виявлення негативних обставин дозволяє побачити неточності і протиріччя в теоретичній моделі події. Така модель, як правило, формується у свідомості слідчого в результаті пояснення особи, яка заявила про смерть потерпілого, і не знаходить свого підтвердження у ході огляду місця події. Встановлення під час огляду ознак інсценування сприяє встановленню механізму злочинної події і особи, яка її вчинила.

Список використаних джерел:

1. Семеногов В. В. Розслідування вбивств, прихованих інсценуванням : монографія / за ред. проф. В. О. Коновалової. Харків : СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2006. 144 с.

2. Селиванов Н. А., Соя-Серко Л. А. Расследование убийств : монография. Москва : Манускрипт, 1994. С. 224.

УДК 343.98 : 340.116

Даньшин М. В., *д-р юрид. наук, проф., заступник декана з наукової роботи юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,*
ORCID: https: //orcid.org/0000–0003–2841–1891,
e-mail: crime.science@ukr.net

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ОКРЕМІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ

1. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України концептуально реформував органи вітчизняної кримінальної юстиції, істотно реорганізував правоохоронні органи та суд, додав принципових змін до їх структури і функціональної спрямованості. Кардинальні зміни торкнулися не лише організаційної структури судів та органів прокуратури, а й органів досудового слідства. При цьому спостерігаються певні протиріччя у стратегічній задумці Законодавця, які негативно відображаються на сучасній практики протидії злочинності, наприклад, непродуманість, поспішний підхід законодавця до формування сторони обвинувачення у кримінальному провадженні призвів до її спотворення, що потягло за собою тяжкі наслідки: якість досудового розслідування кримінальних правопорушень суттєво знизилася; обвинувачам-прокурорам, без підтримки потерпілих, складно відстоювати свої позиції в судах; велика кількість кримінальних справ не знаходить свого справедливого вирішення в судах; принцип змагальності сторін у досудовій стадії кримінального провадження майже не діє [1, с. 126–127]. Також в умовах чинного КПК України постали декілька принципово важливих питань: – хто конкретно є суб'єктом збирання і фіксації доказової інформації і несе за це відповідальність? – які способи збирання доказів є допустимим, а які ні? – наскільки докорінні зміни у кримінальному процесі сприятимуть розкриттю злочинів (ефективності роботи слідчого апарату і оперативних підрозділів)?

Насправді, як у практиків, так і у теоретиків існують декілька протилежних думок з приводу перспективності запровадженої трансформації вітчизняної нормативної моделі кримінального провадження, доцільності її ідеології та обраних шляхів реалізації засад. Представляється, що відповіді на ці питання вимагають від наук кримінального процесу та криміналістики вже зараз, з одного боку, підготовки і внесення уточнень і доповнень до окремих статей КПК, а з іншого – накопичення практичного досвіду застосування окремих його положень і його осмислення. У цьому зв'язку вбачається обґрунтованим думка про те, що завданням криміналістики на сучасному етапі є вдосконалення своєї теорії в змінених умовах правового регулювання, а також розроблення новітніх практичних рекомендацій, спрямованих на забезпечення ефективності розкриття злочинів.

2. Постановка зазначених вище проблем свідчить про те, що від криміналістики потрібна дедалі більша допомога практики протидії злочинності. Однак тут існує нагальна проблема сучасної криміналістичної науки, котра пов'язана з тим, що наукові розробки в криміналістиці останнього періоду носять, як правило, теоретичний характер. Криміналістика поповнилася в останні роки численними теоріями, навчаннями, концепціями. Разом з тим, обсяг розробок прикладного характеру значно скорочується. Останній період розвитку криміналістики свідчить про те, що криміналістика пішла в деякий саморозвиток

© Даньшин М. В., 2019

і безпредметне теоретизування. Прикладами цього можуть служити теорія «розпізнавання» [2], теорія існування двох криміналістик: «обвинувачення» і «захисту» [3], теорія «криміналістичного програмування експертно-креативних систем» [4] та ін. Про це свого часу писали В. П. Бахін [5], В. Я. Колдін [6], В. Ф. Статкус [7], В. Ю. Шепітько [8], М. П. Яблоков [9] та інші автори, які критикують окремі з цих «вчень». У зв'язку з цим Р. С. Бєлкін зазначав, що поряд з відсутністю відповіді на питання, «чому деякі помітно актуальні і значущі для практики досягнення та рекомендації криміналістики не приваблюють уваги практиків і не використовуються ними у своїй діяльності», існує ще проблема того, що «в криміналістичній науці до теперішнього часу накопичилася значна кількість різних умоглядних конструкцій і «відкриттів», які не мають ні теоретичних, ні практичних обґрунтувань» [10, с. 7]. В. Я. Колдін також підмітив, що зараз «запропоновані численні теоретичні конструкції і структурні моделі криміналістики, не підкріплені обґрунтуванням їх практичної необхідності і вносять різнобій і плутанину в систему підготовки кадрів» [6, с. 10].

При аналізі цієї проблеми ми повністю солідарні з думкою Т. О. Сєдової, яка правильно помітила, що «останнім часом захоплення вчених-криміналістів теоретичними дослідженнями почасти можна пояснити більш коротким шляхом до публікацій, оскільки тут не потрібні трудомісткі витрати на експериментальні дослідження, вивчення широких масивів кримінальних справ та ін. У деяких випадках має місце просто спекулювання елементарним рівнем науки криміналістики – оголошуються теоретичними питання, які в силу своєї очевидності ні в одній галузі наукового знання не сприймаються як теоретичні проблеми (наприклад, теорія руйнівних методів, теорія нетрадиційних методів та ін.) Але криміналісти повинні звернути увагу на те, що чим більше вони докладають зусиль по введенню своєї науки в ранг фундаментальної, тим менш серйозно до неї ставляться інші юридичні науки, і це наочно продемонстрував законодавець» [11, с. 7].

3. Нам вбачається правильною концепція того, що для вирішення питання про сучасні можливості криміналістики та тенденції її майбутнього розвитку в нових умовах практики протидії злочинності, реформування органів кримінальної юстиції, оновлення кримінального процесуального законодавства та пристосування вітчизняного правового поля до європейських норм й стандартів тощо необхідно знову визначитися з окремими фундаментальними основами самої науки криміналістики. По-перше, це питання природи криміналістики. Так, суперечки про те, чи є криміналістика природничо-технічною, правовою, самостійною, допоміжною або прикладною наукою, тривали протягом усього її розвитку та зараз знову розпочалися з новою силою вже в умовах реформування вітчизняної вищої освіти. З цього приводу зазначимо, що історії криміналістики взагалі відомі різні концепції і погляди на природу криміналістики і її місце в системі наукового знання. Розуміння криміналістики як юридичної науки сформувалося в середині минулого століття і з часом стало панівним. Ми вважаємо, що криміналістика – це беззаперечно правова наука, яка і зародилася в надрах наук кримінально-правового циклу, її предмет і об'єкти пізнання і досі лежать у сфері правових явищ. А забезпечує це – її специфічне соціальне навантаження, а саме допомагати ефективно протидіяти та стримувати злочинність. Як тільки таке соціальне призначення стане не актуальне для криміналістики, вона одразу вийде з блоку наук кримінально-правового циклу та стане якоюсь іншою, але не наукою, рекомендації якої мають правовий характер і ґрунтуються на законі. З цим питанням пов'язане інше, друге. Це проблема місця криміналістики у системі сучасних наук та взаємозв'язків криміналістики з іншими юридичними науками. Зараз це гостре питання не тільки науки але й навчального курсу криміналістики, котре може в умовах вітчизняного реформування вітчизняної освіти та розробки нових Стандартів підготовки майбутніх правників взагалі «вибити» криміналістику з обойми обов'язкових для навчання дисциплін.

4. Питання про місце криміналістики в системі кримінально-правових наук завжди цікавило вчених та особливо зараз, в умовах науково-технічного прогресу і динамічної трансформації сучасних наукових знань. Особлива актуальність питання про визначення сучасного місця криміналістики обумовлена як появою нових юридичних наук і зміною меж існуючих, так і тими об'єктивними процесами професіоналізації злочинності і мінливості її

форм, які відразу ж так чи інакше відбиваються на науці. І в першу чергу на криміналістиці. Тенденції подальшого розвитку криміналістики безпосередньо пов'язані з визначенням її місця в системі юридичних наук і залежать від процесів розвитку системи права і, зокрема, трансформації кримінального та кримінально-процесуального законодавства. Криміналістика входить у комплекс кримінально-правових наук, в якому базовими для неї є кримінальне право, кримінальний процес і кримінологія. Зв'язок цих наук обумовлений тим, що вони мають спільний об'єкт вивчення, яким виступає злочинна діяльність та діяльність з виявлення, розслідування і попередження злочинів.

5. У цьому зв'язку видається правильним думки вчених-криміналістів, що сучасний стан криміналістики не може обмежуватися лише минулими завданнями науки [12, с. 58]. Ми вважаємо, що саме зараз, у сьогоденних умовах, криміналістика повинна чітко та без затримок запропонувати практики розслідування та розкриття злочинів на місцях новітній арсенал можливостей. Досягнути цієї мети можливо, якщо сама криміналістика як наука буде відповідати усім викликам дійсності, сконцентрується на вдосконаленні своєї теорії, пристосує свій навчальний курс до нових вимог та стандартів (не підміняючи своє основне призначення), а також приділить більше уваги криміналістичній методиці розслідування окремих видів злочинів. Зокрема, це злочини, що вчиняються транснаціональними та регіональними організованими групами у сфері економіки, наркобізнесу, торгівлі людьми. Окрему групу злочинів об'єднує посягання на основи Національної безпеки, існування самої держави. Серйозну загрозу для розвитку соціуму представляють терористичні, військові та корупційні злочини. Вченим-криміналістам терміново потрібно адаптувати свої дослідження під конкретні практичні проблеми [13; 14].

При цьому, чинний КПК України став певним стимулом для об'єднання теорії і практики. Ми впевнені, що нові реалії, в яких «діє» криміналістика, допоможе усунути їх роз'єднаність і додасть нової практичної спрямованості криміналістичним рекомендаціям. І в цьому випадку криміналістика, уніфікуючи їх відносно прагматичних цілей свого призначення, відповість на всі виклики сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Попович І. М. Сторона обвинувачення у досудовому розслідуванні потребує кардинального оновлення : *Вісн. ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. Серія: Право. 2018. Вип. 26. С. 125–128.

2. Криминалистика : учеб. : отв. ред. В. Е. Корноухов. М. : Юристъ, 2000. 544 с.

3. Баев О. Я. Тактика уголовного преследования и профессиональной защиты от него. Следственная тактика : науч.-практич. пособ. М. : Экзамен, 2003. 432 с.

4. Зорин Г. А. Теоретические основы криминалистики. Мн. : Амалфея, 2000. 416 с.

5. Бахин В. П. Криминалистика для криминалистики или для практики. *Актуальні проблеми сучасної криміналістики* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Ч.1., 19–21 вересня 2002 р. Сімферополь. : Доля, 2002. С. 12–20.

6. Колдин В. Я. Служебная роль криминалистики. *Криминалистика XXI века* : материалы науч.-практ. конф. 26–28 февраля 2001 г. Т. I. М., 2001. С. 7–13.

7. Статкус В. Ф. Новые условия требуют новых решений. Уголовный процесс и криминалистика на рубеже веков. М. : Юристъ, 2000. 260 с.

8. Шепитько В. Ю. Криминалистика XXI века : предмет познания, задачи и тенденции в новых условиях. *Современное состояние и развитие криминалистики* : сборник науч. тр. Под. ред. Н. П. Яблокова и В. Ю. Шепитько. Х. : Апостиль, 2012. С. 41–54.

9. Яблоков Н. П. Некоторые взгляды на криминалистику как науку и учебную дисциплину XXI века. *Криміналістика XXI століття* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 листоп. 2010 р. Х. : Право, 2010. С. 68–74.

10. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Злободневные вопросы российской криминалистики. М. : НОРМА – ИНФРА-М, 2001. 240 с.

11. Седова Т. А. Новый УПК и задачи криминалистики как науки о приемах собирания допустимых доказательств. *Актуальные проблемы криминалистики на современном этапе* : материалы всероссийск. науч.-практ. конф., г. Краснодар 23–24 мая 2002 г. Краснодар, 2002. С. 7–12.

12. Шепитько В. Ю. Изменчивость криминалистики в XXI веке и ее задачи в современных условиях. *Криміналістика XXI століття* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 листопада 2010 р. Х. : Право, 2010. С. 55–59.

13. Яблоков Н. П. Криминалистическая методика расследования: история, современное состояние и проблемы : монография. М. : НОРМА – ИНФРА-М, 2018. 192 с.

14. Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2 [В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін.]; за ред. В. Ю. Шепітька. Х. : Право, 2019. 328 с.